

הכי גרס בקונטרס הא דאמרן יתר משתות¹ בטל מקח לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא לא –

This is the text according to *Rashi*; ‘this which we said that more than a sixth the sale is void, it was said only if they did not say, ‘let us divide with the assessment of a *Beis Din*’, however if they said, ‘let us divide with the assessment of a *Beis Din*’, it is not’ void

Overview

There is a dispute between רש"י and תוספות regarding the גירסא in our גמרא and as a result a dispute in the ruling. According to רש"י the rule that if the אונאה was more than a sixth, the sale is void, is limited to cases where the partners did not say, ‘let our division be performed through a ב"ד’, however if they agreed to divide the estate with the assessment of ב"ד then the rule does not apply.

(רש"י according to) אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא לא explains the meaning of תוספות

כלומר המקח קיים ולפי גירסא זו מיייתי ראיה מרבן שמעון בן גמליאל דאמר מכרן קיים -

The meaning of 'לא' is that the sale is valid; and according to this גירסא, when רבא רבא continues by saying 'דתנן שום הדיינים וכו' he is bringing proof to this ruling from (שומא דדיינים were mistaken in their ruling), רשב"ג, who maintains that מכרן קיים (in a case where the דיינים were mistaken in their ruling). ולא סבירא ליה לרבא הא דאמר רב נחמן לעיל² דהלכה כחכמים -

And רבא does not agree with this which ר"נ ruled previously that the הלכה is like the חכמים, that if פיהתו שתות וכו' the rule is בטל מכרן.

תוספות cites the continuation of the גמרא (and the פרש"י):

והא דאמרן שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא במטלטלים -

And that which ר"נ said that if the אונאה was a שתות, he acquires the item, but must return the אונאה; this was only said by מטלטלין, but not by קרקע,³ and רש"י explains -

דהא כתוב בהן אונאה או קנה מיד עמיתך אל תונו דבר הנקנה מיד ליד עד כאן לשונו -

Because the law of אונאה is written by מטלטלין, as it says, ‘or you will buy from

¹ See later (footnote # 8).

² א,מב. (at the very bottom). See later (footnote # 7).

³ The implication is that by קרקע if there was אונאה of a שתות the sale is valid and there is no need to return the אונאה, however it would seem that if the אונאה is greater than a שתות, then אונאה applies to קרקע as well. See later (footnote # 5).

⁴ See מיד, כה,יד which states, ויקרא (בהר) כה,יד. The implication of מיד is that the prohibition of אל תונו is only if you acquired it from the hand of עמיתך; this limits the rule of עמיתך אל תונו, which are transferred from hand to hand, but it does not apply to קרקע.

the hand of your friend, do not swindle him'; we interpret this rule to apply only to something which is acquired from hand to hand. This concludes פרש"י.

In summation; פרש"י maintains that by שומת בי"ד the ruling is like רשב"ג and even if the אונאה was more than a שתות, nevertheless מכרן קיים. Additionally the rule of אונאה for a שתות is only by מטלטלין, but not by קרקע.

asks תוספות

וקשה לרבינו תם חדא מדנקט גבי שתות אין אונאה לקרקעות -

And the ר"ת has a difficulty with פרש"י; firstly, since the גמרא mentions that there is no אונאה by קרקע regarding a שתות (only) -

משמע דביתר משתות יש להן אונאה⁵ -

This indicates that by more than a שתות there is אונאה by קרקע -

ובפרק המקבל (בבא מציעא דף קח,א) מסיק רב נחמן זבין שוה מאה במאתן אין להם אונאה⁶ -

However ר"נ concludes in פרק המקבל, if he bought קרקע which was worth one hundred זוז, for two hundred זוז there is no אונאה (and the sale is valid), even though the אונאה was much greater than a שתות!

פרש"י (the first part of) has an additional question on תוספות:

ועוד קשה דפירש דרבא לא סבירא ליה כרב נחמן⁷ דוחק הוא דהא רב נחמן רבו היה -

And there is an additional difficulty, for רש"י explained that רבא does not agree with ר"נ, but it is implausible to assume that, since ר"נ was the רבי of רבא!

פרש"י poses another question on תוספות:

ועוד קשה דלפירוש הקונטרס גרס מעיקרא יתר משתות⁸ במילתיה⁹ -

And furthermore there is a difficulty for according to פרש"י, initially the text reads, 'more than a שתות', regarding the ruling of מקח -

ומייתי ראיה ממשנה דשום הדיינין שפחתו שתות או הותירו שתות כולי -

- שום, etc. And רבא brings proof from the משנה of שתות או הותירו שתות of משנה -

ואמאי מייתי ראיה מינה הא משנה זו לא מיירי כלל ביתר משתות מה יהא דינן -

But why does רבא bring proof from this משנה, since this משנה does not discuss at all what the rule would be by שום הדיינין if the erred in more than a שתות -

ואם כן לא הוי דומה בדומה -

⁵ See footnote # 3.

⁶ There is no reason to assume that it was done דבי דינא (which according to רש"י would make the sale valid even if the אונאה was משתות).

⁷ See (the text by) footnote # 2.

⁸ See (text by) footnote # 1.

⁹ נפלוג בשומא דבי דינא if they said יתר משתות בטל מקח is not applicable.

So therefore we are not comparing similar cases!¹⁰

In summation; תוספות has three questions on פרש"י A. רש"י seems to indicate that there is אונאה by קרקע up to double the price. if it is more than a שתות; however ר"נ ruled there is no אונאה by קרקע. B. רש"י states that רבא disagrees with ר"נ (whether the הלכה is like the רבנן or רשב"ג), which is hard to accept since רבא was his student. C. How can רבא prove that by דינא there is no אונאה even more than a שתות, from the ruling of רשב"ג which is regarding a שתות.

גירסא offers his interpretation and תוספות

לכך נראה לרבינו תם דגרס¹¹ איפכא¹² וכן גרס רבינו חננאל והכי גרסינן¹³ -

Therefore it is the view of the ר"ת that the text reads the opposite (of רש"י), and so too is the text by ר"ח, and this is how the text reads -

הא דאמר שתות קנה ומחזיר אונאה לא אמרן אלא דלא אמר נפלוג בשומא דבי דינא -

This which ר"נ ruled that by a שתות he acquires the item, but must return the אונאה, that was said only when they did not say דינא -

אבל אמר נפלוג בשומא דבי דינא לא והוי המקח בטל¹⁴ -

However if they agreed to דינא, it is not so, and the sale is voided -

והשתא מייתי ראיה מחכמים -

So now רבא brings proof from the חכמים who maintain בטל מכרן וכו' שפחתו שתות וכו' מכרן בטל, and the same rule applies to דינא בשומא דבי דינא.

גירסא according to his גמרא continues citing תוספות

והא דאמר יתר משתות בטל המקח לא אמרן אלא במטלטלי אבל במקרקעי כולי -

And that which ר"נ ruled that if the אונאה was more than a שתות, the sale is voided, that was said only regarding מטלטלי but (not) by קרקע, etc.

תוספות continues:

והשתא ניחא שפיר זבין שוה מאה במאתן -

And now that we say regarding קרקע there is no אונאה even משתות, the case

¹⁰ רבא rule was that if they said דינא בשומא דבי דינא then even if the אונאה was more than a שתות, the deal is valid. רבא proves it from the fact that רשב"ג maintains that by שום הדיינין if there was a discrepancy of a שתות we say קיים מכרן. That ruling however is if the אונאה was a שתות; how can רבא prove from this that if the אונאה was more than a שתות, that we still say קיים מכרן?! See 'Thinking it over' # 1.

¹¹ Others amend this to דגרסינן (instead of דגרס).

¹² According to רש"י the first דאמרן' (הא דאמרן' regarding (נפלוג בשומא דבי"ד) was by יתר משתות, and the second דאמרן' (הא דאמרן' regarding (קרקע) is by a שתות; however according to תוספות it is the exact opposite; the first is by שתות, and the second is by יתר משתות.

¹³ Others expand the ר"ת of ר"ג to read והלכות גדולות (והכי גרסינן). See ד"ה אמר ר"נ. תוס' כתובות ק,א ד"ה אמר ר"נ.

¹⁴ According to the חכמים we are more meticulous regarding the ב"ד (so that if the אונאה was just a שתות, the rule is קיים but מחזיר אונאה) than we are regarding ordinary people (where by them an אונאה of a שתות the מכר is קיים but מחזיר אונאה).

where he bought **valued at a hundred** זוז, **for two hundred** זוז, **it is well understood** the ruling of ר"נ that there is no אונאה, which corresponds to what we are saying here that by קרקע even משתות there is no אונאה.

asks: תוספות

מיהו קשה דמשמע הכא לפירוש רבינו תם דבקרקעות לא שייך ביטול מקח אליבא דרב נחמן¹⁵ -
However there is a difficulty; for it seems here according to the פירוש ר"ת that **ביטול מקח**, according to ר"נ there is no possibility of **קרקע** -

ובפרק הזהב (בבא מציעא דף נז, א) אמר רב נחמן הדר אמר רב חסדא¹⁶ -
However in פרק הזהב ר"נ said that א(ד) later said regarding קרקע -
אונאה אין להם ביטול מקח יש להם¹⁷ -

There is no אונאה by קרקע, but there is **ביטול מקח** by קרקע, which seemingly contradicts the view of the ר"ת.¹⁸

answers: תוספות

ויש לומר דביטול מקח דהתם היינו מפלגא -
And one can say that the **ביטול מקח** mentioned there means if the אונאה was half -
והכי נמי איתא בירושלמי¹⁹ עד פלג יש להם אונאה אבל בציר מפלג לא הוי ביטול מקח²⁰ -
And this is also brought in the תלמוד ירושלמי; until half (or more) there is אונאה by קרקע and the sale is void, however if the אונאה was less than half, there is no **ביטול מקח** and the sale is valid -
וההוא דזבן מאה במאתנ²¹ אי פלג דוקא²² לא הוי זבין מאה במאתן דוקא -
And regarding that person who purchased a field valued at one hundred for two hundred, it depends; if the 'half' mentioned in the ירושלמי is exact, so he did not buy מאה for exactly מאתן (for then it would be **ביטול מקח**) -

¹⁵ qualified the rule of ר"נ, saying that the rule that by יתר משתות it is **ביטול מקח**, is not applicable to קרקע; seemingly indicating there can never be **ביטול מקח** by קרקע.

¹⁶ This is amended to read חסא (not חסדא).

¹⁷ The rule of אונאה (generally) applies to a שתות (because less than a שתות one is מוחל, more than a שתות is מקח קיים), but greater than a שתות there is אונאה even by קרקע.

¹⁸ This ruling of ר"נ would also seem to contradict the other ruling of ר"נ regarding במאתן מנה mentioned earlier.

¹⁹ כתובות פ"א ה"ד.

²⁰ Let us assume the value of the property is one hundred. If he paid for it more than two hundred so the overpayment was more than half his payment, therefore there is אונאה or **ביטול מקח**, however if he paid less than two hundred, so the overpayment was less than half of what he paid, the sale is valid. תוספות will soon discuss the particulars.

²¹ ruled there that there is no אונאה and the **מקח** is קיים (even though it seems to fit into the 'פלג', where the ירושלמי says there is **מקח** **ביטול מקח**).

²² When the ירושלמי states אונאה עד פלג יש להם אונאה it means precisely up to פלג inclusive, it turns out that buying במאתן מאה is included in the פלג, and the sale should be voided.

אלא פחות ממאתן פורתא²³ -

But rather he bought it for **slightly less than** מאתן -

ואי מאתן דוקא הא דקתני עד פלג לאו דוקא²⁴ -

And if he purchased it for **precisely** מאתן, we will need to say **that this** which the states ירושלמי **עד פלג, is not precise** -

אלא רצונו לומר יותר מפלג פורתא אבל מפלג המקח קיים:

But rather the ירושלמי **intends to say slightly more than** פלג, that is when the מקח is בטל, **however if** the אונאה was **from פלג and less, the sale is valid.**

Summary

According to (נפלוג בשומא דבי דינא or) שום הדיינים by רש"י (understanding of) תוספות the rule is (according to רבא) that if the mistake was even **יותר משתות** the sale is valid. There is no **שתות** by אונאה בקרקע (but not by **יותר משתות**). According to תוספות by שום הדיינים (נפלוג בשומא דבי דינא or) the rule is that by a **שתות** the sale is void (like the **ביטול מקח** (or, אונאה) there is no קרקע). By (ר"נ and רבא) **חכמים** [both according to] unless he overpays by (more than) half.

Thinking it over

1. רש"י asks three questions on תוספות. It would seem that the last question²⁵ is the strongest. However תוספות asks it last, implying that it is not such a strong question. How can we explain this?²⁶

2. זבין שוה offers two options in reconciling the ירושלמי with the incident of שוה. מאה במאתן (either the ירושלמי is not exact, or the story is not exact). Seemingly it is more likely that the story is a mere approximation, than to say the ירושלמי, which is teaching us a rule, should be not precise.²⁷ Why does תוס' equate the two options?

²³ Let us assume he bought it for 199; he overpaid 99. Half of 199 is 99.5, meaning he overpaid less than half.

²⁴ The meaning פלג עד בכלל is עד ולא עד בכלל (it is not inclusive of פלג). See 'Thinking it over' # 2.

²⁵ See footnote # 10.

²⁶ See מהרש"א.

²⁷ See footnote # 24.